

(κύριος) Αισχίνης ὁμῶς ἰσχυρίζεται ὅτι τὸ ἰδικόν μου ριζικόν ἔχει μεγαλυτέραν ἐπίδρασιν (ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως τῶν δημοσίων πραγμάτων) παρ' ὅ,τι ἔχει ἢ κοινὴ τῆς πόλεως τύχη. (Ἰσχυρίζεται μ' ἄλλα λόγια) πῶς ἢ μικρὰ καὶ ἀσήμαντος (ἰδική μου τύχη) ὑπερισχύει τῆς ἀγαθῆς καὶ μεγάλης τύχης τῆς πόλεως. Μὰ πῶς εἶναι δυνατόν νὰ συμβαίῃ ἓνα τέτοιο πρᾶγμα;

256. Καὶ ὁμῶς ἐὰν ὁπωσδήποτε προτίθῃσαι νὰ ἐξετάσῃς, κύριε Αἰσχίνη, τὴν ἰδικήν μου τύχην, τότε πρέπει νὰ τὴν ἐξετάσῃς συγκριτικῶς μὲ τὴν ἰδικήν σου, καὶ ἂν εὕρῃς (κατὰ τὴν σύγκρισιν ταύτην) τὸ ἰδικόν μου ριζικόν καλύτερον ἀπὸ τὸ ἰδικόν σου, τότε ἄς παύσουν αἱ ὕβρεις σου κατ' αὐτῆς. Λοιπὸν ἐξέτασέ την ἀπὸ τὴν ἀρχήν. Ἐὰν πρὸς θεοῦ κανεῖς ἄς μὴ μὲ κατακρίνῃ πῶς λέγω πράγματα ἀσήμαντα (ποῦ δὲν σὰς ἐνδιαφέρουν). Διότι ἐγὼ δὲν θεωρῶ σοβαρὸν καὶ μυαλωμένον ἄνθρωπον ἐκεῖνον ποῦ περιφρονεῖ τοὺς πτωχοὺς, οὔτε ἐκεῖνον ποῦ καυχᾶται διότι ἀνετράφη μέσα εἰς τὰ πλούτη. Ἐὰν λοιπὸν περιαυτολογῶ ἀναγκάζομαι ἀπὸ τὰς ὕβρεις καὶ τὰς συκοφαντίας αὐτοῦ ἐδῶ τοῦ ἀνοικονομήτου κυρίου, νὰ ὁμιλῶ ἔτσι. Ἐὰν καὶ πάλιν ἀπὸ τὰ ὅσα ἔχω νὰ πῶ περὶ τοῦ ἑαυτοῦ μου θὰ κάμω πολὺ μικρὰν χρῆσιν τούτων.

257. Ἐγὼ λοιπὸν Αἰσχίνη, εἶχα τὴν καλὴν τύχην ἀπὸ παιδί νὰ φοιτῶ εἰς τὰ σχολεῖα ποῦ ἀρμόζουσι εἰς τὰ παιδιὰ ἐλευθέρων καὶ νὰ ἔχω τόσα ὅσα χρειάζονται διὰ νὰ μὴ ἀναγκασθῆ κανεῖς λόγῳ ἀνεχειρίας νὰ κάμῃ ἔργον ἀνάρμοστον. Ὅταν δὲ ἐνηλικιώθην ἔκαμνα ἔργα σύμφωνα μὲ τὴν οἰκονομικήν μου κατάστασιν, δηλαδὴ ἔγινα χορηγός, τριήραρχος, συνεισέφερον χρήματα εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον ὑπὲρ τῶν ἀναγκῶν τῆς πόλεως καὶ δὲν ἔμεινα χωρὶς νὰ λάβω μέρος ἀπὸ καμμίαν εἴτε ἰδιωτικὴν εἴτε δημοσίαν ἄμιλλαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ κράτος καὶ εἰς τοὺς φίλους ἐφάνην πάντοτε χρήσιμος. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς δὲ ποῦ πῆρα τὴν ἀπόφασιν νὰ ἀνακατευθῶ εἰς τὰ κοινὰ, ἀπὸ τότε ἐπροτίμησα νὰ πολιτεύωμαι κατὰ τρόπον τοιοῦτον ὥστε (διὰ τὰς πράξεις μου αὐτάς) πολλάκις ἐτιμήθην διὰ στεφάνου καὶ ἀπὸ τὴν πατρίδα μου καὶ ἀπὸ πολλοὺς ἐκ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, καὶ οὔτε ἀπὸ σὰς ὅσοι μὲ ἐχθρεύονται δὲν ἐπεχείρησαν νὰ εἰποῦν πῶς δὲν ἦσαν ὠραῖα τὰ ὅσα ἔπραξα. Ἐγὼ λοιπὸν μὲ τέτοιον ριζικόν ἔχω μεγαλώσει καὶ ζήσει. 258. Ἄν καὶ ἔχω δὲ νὰ εἶπω καὶ πολλὰ ἄλλα σχετικά μὲ τὸ ριζικόν μου, ἐν τούτοις τὰ

λαιτόμενος τὸ λυπῆσαί τινα ἐν οἷς σεμνύνομαι. Σὺ δ' ὁ σεμνὸς ἀνὴρ καὶ διαπτύων τοὺς ἄλλους σκόπει πρὸς ταύτην ποία τινὶ κέχρησαι τύχη, δι' ἣν παῖς μὲν ὢν μετὰ πολλῆς ἐνδείας ἐτρέφης, ἅμα τῷ πατρὶ πρὸς τῷ διδασκαλείῳ προσεδρεύων, τὸ μέλαν τρίβων καὶ τὰ βάρη σπογγίζων καὶ τὸ παιδαγωγεῖον κορῶν, οἰκέτου τάξιν, οὐκ ἐλευθέρου παιδὸς ἔχων, 259. ἀνὴρ δὲ γενόμενος τῇ μητρὶ τελούση τὰς βίβλους ἀνεγίνωσκας καὶ τἄλλα συνσκευωροῦ, τὴν μὲν νύκτα νεβρίζων καὶ κρατηρίζων καὶ καθαίρων τοὺς τελουμένους καὶ ἀπομάτιων τῷ πηλῷ καὶ τοῖς πιτύροις καὶ ἀνιστάς ἀπὸ τοῦ καθαρμοῦ κελεύων λέγειν „ἔφυγον κακόν, εὔρον ἄμεινον,“ ἐπὶ τῷ μηδένα πώποτε τηλικούτ' ὀλολύξαι σεμνυνόμενος (καὶ ἔγωγε νομίζω· μὴ γὰρ οἴεσθ' αὐτὸν φθέγγεσθαι μὲν οὕτω μέγα, 260. ὀλολύζειν δ' οὐχ ὑπέρλαμπρον), ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις τοὺς καλοὺς θιάσους ἄγων διὰ τῶν ὁδῶν, τοὺς ἐστεφανωμένους τῷ μαράθῳ καὶ τῇ λεύκῃ, τοὺς ὄφεις τοὺς παρείας θλίβων καὶ ὑπὲρ τῆς κεφαλῆς αἰωρῶν, καὶ βοῶν εὐοῖσαβοῖ, καὶ ἐπορχούμενος ὑῆς ἄιτης ἄιτης ὑῆς, ἔξαρχος καὶ προηγεμῶν καὶ κιστοφόρος καὶ λικνοφόρος καὶ τοιαῦτα ὑπὸ τῶν

1. Ὁ Δημοσθένης εἰρωνικῶς λέγει τὸν Αἰσχίνην σ π ο υ θ α ῖ ο ν.

2. Ἐδῶ προφανῶς πρόκειται περὶ μυστηρίων λαϊκοῦ τύπου, τὰ ὅποια εἶχον καὶ αὐτὰ προελληνικὴν καταγωγὴν καὶ εἰς πολλὰ ἦσαν «ἀπομίμησις» τῶν Ὀρφικῶν καὶ Ἑλευσινίων μυστηρίων. Τῶν τοιούτων λαϊκοῦ τύπου μυστηρίων ἡ μητέρα τοῦ Αἰσχίνη ἦτο ἱέρεια.

3. Τὰ βιβλία ποὺ περιεῖχον καθαρτικὰς καὶ ἰλασθηρίους εὐχὰς, βλ. καὶ Πλάτων. Πολιτ. 364b.

4. Καὶ σήμερα ἀκόμα ὄχι μόνον καὶ ἡ Ἐκκλησία πολλὰς ἀπὸ τὰς παναρχαίας αὐτὰς εὐχὰς τὰς διетήρησε καὶ τὰς υἱοθέτησε (εὐχαὶ κατὰ τῆς βασκανείας κλπ.) ἀλλὰ καὶ ἰδιῶται κάνουν τὸ «μάγο» ἢ τὸ γητευτὴ μὲ διαφόρους εὐχὰς, (σολωμονικὴ κλπ.). Κι' ἀκόμα ὁ λαὸς εἰς παρομοίας περιστάσεις λέγει: «Ἐξω τὸ κακὸ μέσα τὸ καλόν». (Βλ. καὶ Ζήνωνος παροιμ. Γ', 98).

5. Ἐδῶ ἐκφράζεται εἰρωνικῶς, διότι οἱ θιασοὶ τοῦ Βάκχου καθὲς ἄλλο παρὰ ὠραῖοι ἦσαν.

6. Εἰς τὸν μάραθον ἀπέδιδον μαγικὰς ιδιότητες, βλ. καὶ Αἰ-

E.γ.Δ.π.σ. K.τ.Π.
IOANNINA 2006

παραλείπω ἐκ φόβου μὴ τυχὸν δυσαρεστήσω κανένα ἀπὸ
 σᾶς καυχώμενος διὰ τὴν τύχην μου. Σὺ δὲ πού εἶσαι σπου-
 δαῖος¹ καὶ περιφρονεῖς τοὺς ἄλλους, παρατήρησε ἐν συγκρί-
 σει μὲ τὸ ἰδικόν μου ριζικόν ποιά ἦταν ἢ δική σου τύχη, ἐξ
 αἰτίας τῆς ὁποίας ὅταν ἦσο ἀνήλικος ἀνετράφης μέσα σὲ
 μεγάλη φτώχεια, διαμένων μαζί μὲ τὸν πατέρα σου μέσα
 εἰς τὸ σχολεῖον, τρίβων τὸ μελάνι καὶ καθαρίζων τὰ θρανία
 (καθίσματα) καὶ σκουπίζων τὸ σχολεῖον, δηλαδὴ ἔκαμνες
 δουλειᾶς πού κάμνουν οἱ δοῦλοι καὶ ὄχι ἔργα πού κά-
 μνουν τὰ παιδιά τῶν ἐλευθέρων πολιτῶν. 259. Ὅταν δὲ ἐνηλι-
 κιώθης (ἔμεινες μαζί μὲ τὴν μητέρα σου) καὶ κοντά της ἐδιά-
 θαζες ὅτε αὕτη ἐτέλει τὰς τ'ε λ ε τ ᾶ ς² καὶ ἐδιάθαζες τὰς β ἰ-
 θ λ ο υ ς³ καὶ ἦσο βοηθός της καὶ εἰς τὰ ἄλλα τέτοια της
 ἔργα. Τὴν μὲν νύκτα περίζωνες τοὺς τ ε λ ο υ μ ἔ ν ο υ ς μὲ
 δέρμα μικροῦ ἐλαφιοῦ καὶ ἔχυνες ἐπάνω των ἀπὸ τοὺς κρατή-
 ρας κρασί καὶ τοὺς ἐκαθάριζες καὶ τοὺς ἐσπόγγιζες μὲ λά-
 σπην καὶ πίτουρα καὶ τοὺς ἐσήκωνες ἀπὸ τὸν καθαρμὸν καὶ
 τοὺς ὑπαγόρευες νὰ λέγουν: «ἐγλύττωσα ἀπὸ τὸ κακὸν καὶ μ'
 εὗρηκε τὸ καλόν»⁴ καὶ ἐκαυχᾶσο (εἰς αὐτοὺς) πὼς κανεῖς δὲν
 μποροῦσε νὰ ψαλμωδῆσῃ τοσοῦτον (καὶ τὸ πιστεύω αὐτό· διότι
 μὴ νομίζετε πὼς ἐγὼ μπορεῖ νὰ ὀμιλῇ τόσον δυνατὰ 260.
 δὲν θὰ μπορῇ νὰ ψαλμωδῆ καὶ ἐξαιρέτως λαμπρά). Τὴν ἡμέραν
 πάλιν τὸ ἔργον του ἦτο νὰ περιφέρῃ μέσα εἰς τοὺς δρόμους τοὺς
 ὠραίους⁵ βακχικοὺς ὀμίλους τοὺς στεφανωμένους μὲ μάραθα
 καὶ κλάδους λεύκας⁶ σφίγγων (εἰς τὰ χέρια του) τὰ ἐρυθρόφαια
 φίδια⁷ καὶ κινῶν αὐτὰ ἐπάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι του φωνάζον-
 τας «εὐοῖ σαβοῖ»⁸ καὶ ἐχόρευεν ἀναφωνῶν «ὕης ἄττης,
 ἄττης ὕης⁹. Καὶ (ἔκαμνες αὐτὰ) ὡς κορυφαῖος τῶν Βακχι-
 κῶν ὀμίλων καὶ ὀδηγὸς τοῦ χοροῦ, φέρων εἰς τὴν κεφαλὴν

λ ι α ν ο ῦ περὶ Ζῶων Ἱστορ. IX, 17, 312d. Ὁ Ἀ ρ π ο κ ρ α-
 τ ῖ ω ν ἐπίσης σημειώνει ὅτι οἱ τὰ Βακχικὰ τελούμενοι ἐστέφοντο
 μὲ λεύκας, διότι καὶ ἡ λεύκα ἐθεωρεῖτο δέντρον ἱερόν, βλ. καὶ Π α υ-
 σ α ν. Ἡλιακά XIV, 2.

7. Οἱ παρεταὶ ὄφεις ἦσαν ἀκίνδυνοι καὶ ἐθεωροῦντο ἱεροί,
 ἀφιερωμένοι εἰς τὸν Ἀσκληπιόν (βλ. Α ἰ λ ι α ν. Περ. Ζῶων Ἱστορ.
 VIII, 12 καὶ Εὐ ρ ι π ῖ δ. Βάκχαι 697).

8. Βακχικὴ ἐκφώνησις, ἀρχὴ ἴσως κάποιου ὕμνου πολὺ παλαιοῦ,
 τῆς προσελληνικῆς ἐποχῆς καὶ τῆς περιόδου καθ' ἣν οἱ Προέλληνες
 εὗρισκοντο εἰς τὸ προστάδιον τῆς θρησκείας — τὸν τ ο τ ε μ ῖ σ μ ὸ ν.

9. Καὶ αἱ ἐκφωνήσεις αὗται ἦσαν μέρος τοῦ ἰδίου προσελληνικοῦ
 ὕμνου ὁ ὁποῖος ἐψάλλετο εἰς τὴν Ἐλευσίνα (βλ. καὶ προηγουμένην
 σημείωσιν).

Β14 γραδίων προσαγορευόμενος, μισθὸν λαμβάνων τούτων ἐν-
θρυπτα καὶ στρεπτοὺς καὶ νεήλατα, ἐφ' οἷς τίς οὐκ ἂν ὧς
ἀληθῶς αὐτὸν εὐδαιμονίσειε καὶ τὴν αὐτοῦ τύχην ; 261.
Ἐπειδὴ δ' εἰς τοὺς δημότας ἐνεγράφησθε ὅπως οὐδέποτε, ἐῷ
γὰρ τοῦτό γε, ἐπειδὴ δ' οὖν ἐνεγράφησθε, εὐθέως τὸ κάλλι-
στον ἐξελέξω τῶν ἔργων, γραμματεῦειν καὶ ὑπηρετεῖν τοῖς
ἀρχιδίοις. Ὡς δ' ἀπηλλάγησθε ποτὲ καὶ τούτου, πάνθ' ἃ τῶν
ἄλλων κατηγορεῖσθε αὐτὸς ποιήσας, οὐ κατήσχυνας μὰ Δί'
οὐδὲν τῶν προὔπηρογμένων τῷ μετὰ ταῦτα βίῳ, 262. ἀλλὰ
μισθώσας σαυτὸν τοῖς βαρυστόνοις ἐπικαλουμένοις ἐκείνοις
ὑποκριταῖς, Σιμύλῳ καὶ Σωκράτει, ἐτριταγωνίστησθε, σῦκα
καὶ βότρους καὶ ἐλάας συλλέγων ὥσπερ ὀπωρώνης ἐκ τῶν
ἄλλοτριῶν χωρίων, πλείω λαμβάνων ἀπὸ τούτων τραύμα-
τα ἢ τῶν ἀγώνων, οὓς ὑμεῖς περὶ τῆς ψυχῆς ἠγωνίζεσθε.
ἦν γὰρ ἄσπονδος καὶ ἀκήρυκτος ὑμῖν πρὸς τοὺς θεατὰς
πόλεμος, ὑφ' ὧν πολλὰ τραύματ' εἰληφῶς εἰκότως τοὺς ἀ-
πείρους τῶν τοιούτων κινδύνων ὡς δειλοὺς σκώπτεισθε. 263.
Ἄλλὰ γὰρ παρεῖς ὧν τὴν πενίαν αἰτιάσασθε ἂν τις, πρὸς
αὐτὰ τὰ τοῦ τρόπου σου βαδιοῦμαι κατηγορήματα. Τοι-
αύτην γὰρ εἴλου πολιτείαν, ἐπειδὴ ποτὲ καὶ τοῦτ' ἐπῆλθέ
σοι ποιῆσαι, δι' ἣν εὐτυχούσης μὲν τῆς πατρίδος λαγῶ
βίον ἔζησθε δεδιῶς καὶ τρέμων καὶ ἀεὶ πληγῆσεσθαι προσ-
δοκῶν ἐφ' οἷς σαυτῷ συνήδεις ἀδικοῦντι, ἐν οἷς δ' ἠτύχη-
σαν οἱ ἄλλοι, θρασὺς ὧν ὑφ' ἀπάντων ὦμαι. 264. Καίτοι
ὅστις χιλίων πολιτῶν ἀποθανόντων ἐθάρρησε, τί οὗτος
παθεῖν ὑπὸ τῶν ζώντων δίκαιός ἐστιν ; Πολλὰ τοίνυν

1. Κίσπη ἦτο ἓνα εἶδος πανέρι (πλεχτὸ καλάθι). Τέ-
τοιας κίσπης ἔφερον στὸ κεφάλι αἱ ἱέρειαι τῆς Ἐλευσίνος κατὰ
τὴν πομπὴν τῶν Ἐλευσινίων Μυστηρίων. Βλ. καὶ D i t t e n b e r g e r :
Sylloge², 511, 11. Εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ εἰς τὰ Μικρὰ Προπύ-
λαια ὑπῆρχον ἀναπαραστάσεις κιστοφόρων νεανίδων. Ἐδῶ ὁ Δημο-
σθένης σκωπτικῶς ἀποκαλεῖ τὸν Αἰσχίνην κιστοφόρον.

2. Ὁμιλεῖ ἐδῶ εἰρωνικῶς ὁ Δημοσθένης.

3. Κ' ἐδῶ ὁμιλεῖ εἰρωνικῶς καὶ θέλει νὰ πῆ πῶς καὶ ὁ κατό-
πιν βίος τοῦ Αἰσχίνου ἦτο ὁμοίος μὲ τὸν νεανικόν του βίον.

4. Ὅσοι ἠθοποιοὶ δὲν ἔπαιζαν καλὰ ὅχι μόνον ἐσφυρίζοντο ἀπὸ
τοῦς θεατὰς ἀλλὰ καὶ ἐδέρνοντο καὶ ἐλιθοβολοῦντο ἀπὸ αὐτοῦς.

σου πανέρι¹ καὶ κρατῶν στὸ χέρι καλάθι καὶ ἐδέχεσο τοὺς χαιρετισμοὺς τῶν γραϊδίων καὶ ἔπαιρνες διὰ τὰ βακχικά σου καμώματα ἀμοιβήν : κουλοῦρες, πίττες καὶ γλυκίσματα, διὰ τὰ ὁποῖα μὰ τὴν ἀλήθεια ποῖός δὲν θὰ μακάριζε τὸν κύριον αὐτὸν διὰ τὴν τύχην του ; 261. Ἐφοῦ δὲ (μετὰ τὴν ἐνηλικίωσίν σου) ἐνεγράφησ ὅπωςδὴποτε εἰς τὸ μητρῶον τῶν δημοτῶν, παραλείπω δὲ νὰ ἀναφέρω τὸν τρόπον καθ' ὃν ἐνεγράφησ, ἀφ' οὗ λοιπὸν τέλος πάντων ἐνεγράφησ, ἀμέσως ἐδιάλεξες ὡς ἐπάγγελμα τὴν καλυτέραν ἐργασίαν², ἔγινες δηλαδὴ γραφίᾳς καὶ ὑπηρέτης εἰς τὰς κατωτέρας (δημοσίας) ἀρχάς. Ὄταν δὲ ἐπαύθης κάποτε ἀπὸ τὴν θέσιν αὐτὴν, διότι διέπραξες ὅλα ἐκεῖνα (τὰ ἀδικήματα) διὰ τὰ ὁποῖα κατηγορεῖς τοὺς ἄλλους, δὲν ἐντρόπιασες, μὰ τὸν Δία, διὰ τοῦ μετὰ ταῦτα βίου σου κανὲν ἀπὸ τὰ πρωτυτερινά σου ἔργα³, 262. διότι μισθώσας τὸν ἑαυτὸν σου εἰς τοὺς ὑποκριτὰς τοῦ θεάτρου, τὸν Σίμυλον καὶ Σωκράτην, ποὺ ὅλοι τοὺς ἐφώναζαν μὲ τὸ παρατσούκλι κ λ α ψ ἄ ρ η δ ε ς, ἔπαιζες (εἰς τὸν θίασόν των ποὺ περιήρχετο τὰ χωριά) ρόλον (παρακατιανὸν) τριταγωνιστοῦ, καὶ μαζεύων ἀπὸ τὰ ξένα χωράφια σῦκα καὶ σταφύλια καὶ ἐλιές, σὰν νὰ ἦσουν φρουτέμπορος, ἐκέρδιζες ἀπ' αὐτὰ (τὰ κλοπιμαῖα) περισσότερα τραύματα⁴ παρὰ ἀπὸ τὰς παραστάσεις ποὺ ἐσεῖς ἐδίδατε διὰ νὰ βγάλετε τὸ ψωμί σας⁵, ὁ πόλεμός σας δὲ μὲ τοὺς θεατὰς ἦτο ἄσπονδος καὶ ἀκήρυκτος. Ἐπειδὴ δὲ ἀπὸ τούτους ἔφαγες πολὺ ξύλο, εὐλόγως περιπαίζεις ὡς δειλοὺς τοὺς ἀγνοοῦντας τὰς τοιαύτας ἐπικινδύνους πράξεις σου. 263. Ἀφήνων ὁμως αὐτὰ κατὰ μέρος, διότι δύναται κανεῖς νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι ἔχουν αἰτίαν τὴν φτώχειαν, ἔρχομαι εἰς τὴν ἐξέτασιν ἐκείνων τῶν ἐκδηλώσεων τοῦ χαρακτήρος σου ποὺ εἶναι ἀξιοκατάκριτοι· διότι ἐπροτίμησες ν⁶ ἀσκῆς τὰ καθήκοντά σου ὡς πολίτου κατὰ τρόπον τέτοιον, ὥστε — καὶ αὐτὸ σοῦ κατέβηκε κάποτε νὰ τὸ κάμης — ὅταν εὐτυχοῦσε ἡ πατρὶς ἐσὺ ἐζουῦσες βίον λαγοῦ, ἦσουν τρομοκρατημένος καὶ φοδισμένος καὶ πάντοτε ἐπερίμενες νὰ τιμωρηθῆς διὰ τὰ ἀδικήματα ποὺ εἶχες συνείδησιν ἕτι διέπραξες (ἐναντίον τῆς πάλεως). Εἰς τὰς περιπτώσεις δὲ καθ' ἃς συνέβαινε νὰ ἀτυχήσουν οἱ ἄλλοι, τότε εἰς ὅλον τὸν κόσμον ἐγίνετο ἀντιληπτὴ ἡ θρασύτης σου. 264. Μὰ ἐκεῖνος ποὺ ἀνεθάρρησε ὅταν ἐσκοτώθησαν χίλιοι πολῖται· τί τοῦ ἀξίζει νὰ πάθῃ ἀπὸ τοὺς ζωντανούς ; Ἄν καὶ ἔχω λοιπὸν καὶ πολλὰ ἄλλα τέτοια

5. Αἱ παραστάσεις ἐδίδοντο εἰς τοὺς δήμους τῆς Ἀττικῆς.

315 ἕτερόν εἰπεῖν ἔχων περὶ αὐτοῦ παραλείπω· οὐ γὰρ ὅσ' ἂν δείξαιμι προσόντ' αἰσχρὰ τούτῳ καὶ ὀνειδίη, πάντ' οἶμαι δεῖν εὐχερῶς λέγειν, ἀλλ' ὅσα μηδὲν αἰσχρὸν ἔστιν εἰπεῖν ἔμοι.

265. Ἐξέτασον τοίνυν παρ' ἄλληλα τὰ σοὶ κἄμοι βεβιωμένα, πρῶτως, μὴ πικρῶς, Αἰσχίνη· εἴτ' ἐρώτησον τουτουσὶ τὴν ποτέρου τύχην ἂν ἔλοιθ' ἕκαστος αὐτῶν. Ἐδίδασκες χροάματα, ἐγὼ δ' ἐφοίτων. Ἐτέλεις, ἐγὼ δ' ἔτελούμην. Ἐχόρευες, ἐγὼ δ' ἐχορήγουν. Ἐγραμμάτευες, ἐγὼ δ' ἠκκλησοῖαζον. Ἐτριγωνίστις, ἐγὼ δ' ἐθεώρουν. Ἐξέπιπτες, ἐγὼ δ' ἐσύριπτον. Ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν πεπολίτευσαι πάντα, ἐγὼ δ' ὑπὲρ τῆς πατρίδος. 266. Ἐὼ τἄλλα, ἀλλὰ νυνὶ τήμερον ἐγὼ μὲν ὑπὲρ τοῦ στεφανωθῆναι δοκιμάζομαι, τὸ δὲ μηδ' ὀτιοῦν ἀδικεῖν ἀνωμολόγημαι, σοὶ δὲ συκοφάντη μὲν εἶναι δοκεῖν ὑπάρχει, κινδυνεύεις δὲ εἴτε δεῖσ' ἔτι τοῦτο ποιεῖν, εἴτ' ἤδη πεπαῦσθαι μὴ μεταλαβόντα τὸ μέρος τῶν ψήφων. Ἀγαθῆ γ', οὐχ ὀρθῆς; Τύχη συμβεβιακῶς τῆς ἐμῆς ὡς φαύλης κατηγορεῖς.

267. Φέρε δὴ καὶ τὰς τῶν λειτουργιῶν μαρτυρίας, ὧν λελειούργηκα, ὑμῖν ἀναγνῶ. Παρ' ἧς παρανάγνωθι καὶ σὺ μοι τὰς ῥήσεις ἧς ἔλυμαινου,

ἦκω νεκρῶν κευθμῶνα καὶ σκότιον πύλας
καὶ

καταγγελεῖν μὲν ἴσθι μὴ θέλοντά με,

καὶ κακὸν κακῶς σε μάλιστα μὲν οἱ θεοί, ἔπειτα οὗτοι πάντες ἀπολέσειαν, πονηρὸν ὄντα καὶ πολίτην καὶ τριταγωνιστήν.

1. Εὐρίπιδος. «Ἐκάθη» ἔτοι ἀρχίζει ἢ τραγωδία αὐτή.

2. Ἴσως νὰ εἶναι παρμένος ὁ στίχος αὐτὸς ἀπὸ τὴν «Ἀντιγόνην» τοῦ Σοφοκλή (276-277): «Κι' ἦρθα ἄθελα μου κι' ἄθελα σου ἐγὼ σ' ἐσέ, καλὰ τὸ ξέρω».

περί τοῦ χαρακτηῆρός του γὰ εἶπω, θὰ τὰ παραλείψω ὁμως· διότι δὲν νομίζω σωστὸ γὰ ἀναφέρω χωρὶς καμμίαν συστολήν ὅλες τὶς πομπές καὶ κακορριζικιές ποὺ μποροῦσα γὰ ἀποδείξω πὼς βαρύνουν τὸν κύριον αὐτόν, ἀλλὰ μόνον ὅσα λεγόμενα, καθόλου δὲν προκαλοῦν εἰς ἐμένα ἐντροπήν.

265. Ἄς ἐξετάσωμεν λοιπὸν τώρα, Αἰσχίνη, παραλλήλως ὅσα ἔκαμες ἐσὺ εἰς τὸν βίον σου καὶ ὅσα ἔκαμα ἐγὼ (καὶ ἄς τὰ ἐξετάσωμεν) ψυχραίμως καὶ ἀπαθῶς. Ἐπειτα ἄς ἐρωτήσωμεν τούτους ἐδῶ (τοὺς Ἀθηναίους) ποιανοῦ ἀπὸ μᾶς τοὺς δύο θὰ προτιμοῦσαν τὴν τύχην. Ἐσὺ ἐδίδασκες τὴν ἀλφαβῆτα, ἐνῶ ἐγὼ ἐπήγαινα τακτικὰ εἰς διδασκάλους (διὰ γὰ μορφωθῶ). Ἐσὺ ἦσουν ὑπηρέτης τῶν ὄσων ἐμμοῦντο εἰς τὰ μυστήρια, ἐνῶ ἐγὼ εἶχον μυηθῆ εἰς αὐτά. Ἐσὺ ἐχόρευες, ἐγὼ δὲ ἦμουν ὁ ὀργανωτὴς τοῦ χοροῦ. Ἐσὺ ἦσουν γραφιάς, ἐνῶ ἐγὼ ἐλάμβανον μέρος εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου. Ἐσὺ ἦσουν α τῆς τελευταίας σειρᾶς θεατρίνος, ἐνῶ ἐγὼ ἦμουν θεατῆς εἰς τὸ θέατρον. (Ἐσὺ ἀπεδοκιμάζεσο (ὡς θεατρίνος), ἐνῶ ἐγὼ ἦμην ἀπὸ ἐκείνους ποὺ σὲ ἐσφύριζαν). Ἐσὺ ἐπολιτεύεσο πάντοτε κατὰ τρόπον ποὺ ἐξυπηρετοῦσε τοὺς ἐχθρούς. ἐνῶ ἐγὼ ἐπολιτεύθηκα πάντοτε ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τῆς πατρίδος. 266. Παραλείπω δὲ τὰ ἄλλα (διότι ἀρκοῦν αὐτά). Μὰ αὐτὴν τὴν στιγμήν, ἐγὼ μὲν πρόκειται γὰ κριθῶ ἂν εἶμαι ἄξιος γὰ στεφανωθῶ, τὸ ὅτι δὲ δὲν διέπραξα οὐδὲν ἀδίκημα (κατὰ τῆς πόλεως) εἶναι παραδεκτὸν ἀπὸ ὄλους, ἐνῶ ἐσὺ φαίνεσαι ὅτι εἶσαι συκοφάντης καὶ ἀγωνίζεσαι μὲ κίνδυνον, περὶ τοῦ ἂν πρέπει γὰ συνεχίσης τὸ ἔργον τοῦ συκοφάντου, ἢ γὰ παύσης (τὸ ἔργον αὐτό), ἐὰν δὲν πάρης τὸ πέμπτον τῶν δικαστικῶν ψήφων. Τωόντι ἢ τύχη σου ἦτο ἀγαθή. Δὲν τὸ βλέπεις; Κ' ἐπειδὴ ἦσουν τόσο τυχερὸς εἰς τὴν ζωὴν σου, κατηγορεῖς τὴν ἰδικήν μου τύχην.

267. Πάρε τέλος πάντων καὶ διάβαζε, γραμματεῦ, εἰς τοὺς δικαστὰς καὶ τὰς ἀποδείξεις τὰς σχετικὰς μὲ τὰς προσφερθείσας ὑπ' ἐμοῦ ὑπηρεσίας εἰς τὸ δημόσιον. Ἐκ παραλλήλου ὁμως διάβαζε καὶ σὺ πρὸς χάριν μου, τὰς ῥήσεις (τῶν ποιητῶν) τὰς ὁποίας διέστρεφες (εἰς τὸ θέατρον) «ἔρχομαι ἀφοῦ ἄφησα τὸν τόπον ποὺ κρύπτει τοὺς νεκρούς καὶ τὰς πύλας τοῦ σκότους»¹ καὶ «μάθε πὼς χωρὶς γὰ τὸ θέλω ἀναγγέλλω κακὰ»² καὶ «ἐσένα τὸν κακὸν καὶ κακὰ ἀναγγέλλοντα» εἶθε κατὰ πρῶτον μὲν οἱ θεοί, ὕστερα δὲ ὄλοι τοῦτοι ἐδῶ γὰ καταστρέψουν, (γὰ καταστρέψουν ἐσένα), ποὺ εἶσαι κακὸς καὶ ὡς πολίτης καὶ ὡς τριταγωνιστής.

Λέγε τὰς μαρτυρίας.

ΜΑΡΤΥΡΙΑΙ

268. Ἐν μὲν τοίνυν τοῖς πρὸς τὴν πόλιν τοιοῦτος ἐν δὲ τοῖς ἰδίοις εἰ μὴ πάντες ἴστε ὅτι κοινὸς καὶ φιλόαν-
 316 θρωπος καὶ τοῖς δεομένοις ἐπαρκῶν, σιωπῶ καὶ οὐδὲν
 ἂν εἴπειμι οὐδὲ παρασχοίμην περὶ τούτων οὐδεμίαν μαρ-
 τυρίαν, οὔτ' εἴ τινας ἐκ τῶν πολεμίων ἐλυσάμην, οὔτ'
 εἴ τιαι θυγατέρας συνεξέδωκα, οὔτε τῶν τοιούτων οὐ-
 δέν. 269. Καὶ γὰρ οὕτω πως ὑπέιληφα. Ἐγὼ νομίζω
 τὸν μὲν εὖ παθόντα δεῖν μεμνηθῆναι πάντα τὸν χρόνον, τὸν
 δὲ ποιήσαντα εὐθύς ἐπιλεληθῆναι, εἰ δεῖ τὸν μὲν χρηστοῦ,
 τὸν δὲ μὴ μικροψύχου ποιεῖν ἔργον ἀνθρώπου. Τὸ δὲ τὰς
 ἰδίας εὐεργεσίας ὑπομνησκειν καὶ λέγειν μικροῦ δεῖν
 ὁμοίον ἐστὶ τῷ ὄνειδίσειν. Οὐ δὴ ποιήσω τοιοῦτον οὐδέν,
 οὐδὲ προαχθήσομαι, ἀλλ' ὅπως ποῦ' ὑπέιλημμαι περὶ τού-
 των, ἄρκεῖ μοι.

270. Βούλομαι δὲ τῶν ἰδίων ἀπαλλαγείς ἐτι μικρὰ
 πρὸς ὑμᾶς εἰπεῖν περὶ τῶν κοινῶν. Εἰ μὲν γὰρ ἔχεις, Αἰ-
 σκίνη, τῶν ὑπὸ τοῦτον τὸν ἥλιον εἰπεῖν ἀνθρώπων ὅστις
 ἀθῶος τῆς Φιλίππου πρότερον καὶ νῦν τῆς Ἀλεξάνδρου δυ-
 ναστείας γέγονεν, ἢ τῶν Ἑλλήνων ἢ τῶν βαρβάρων, ἔστω,
 συγχωρῶ σοι τὴν ἐμὴν εἴτε τύχην εἴτε δυστυχίαν ὀνομάζειν
 βούλει πάντων αἰτίαν γεγενῆσθαι. 271. Εἰ δὲ καὶ τῶν μη-
 δεπώποι' ἰδόντων ἐμὲ μηδὲ φωνῆν ἀκηκυότων ἐμοῦ πολλοὶ
 πολλὰ καὶ δεινὰ πεπόνθασι, μὴ μόνον κατ' ἄνδρα, ἀλλὰ καὶ
 πόλεις ὅλαι καὶ ἔθνη, πόσω δικαιότερον καὶ ἀληθέστερον
 τὴν ἀπάντων, ὡς ἔοικεν, ἀνθρώπων τύχην κοινὴν καὶ φορὰν

1. Λέγων ὁ Δημοσθένης «τῶν ὑπὸ τοῦτον τὸν ἥλιον» ἔλαμψε
 συγχρόνως καὶ τὴν σχετικὴν χειρονομίαν δεικνύων τὸν ἥλιον.

Διάβαζε τώρα, γραμματεῦ, τὰς ἀποδείξεις.

ΔΙΑΒΑΖΟΝΤΑΙ ΑΙ ΑΠΟΔΕΙΞΕΙΣ

268. Ἀναφορικῶς λοιπὸν πρὸς τὰς ἀπέναντι τοῦ κράτους ὑποχρεώσεις μου ὑπῆρξα τοιοῦτος (ὡς ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὰς ἀναγνωσθείσας ἀποδείξεις). Ἀναφορικῶς δὲ μετὰ τὰς ὑποχρεώσεις μου ἀπέναντι τῶν συμπολιτῶν μου, εἴαν ὅλοι σας δὲν γνωρίζετε ὅτι ὑπῆρξα δημοτικὸς καὶ φιλόανθρωπος καὶ ὅτι συνέδραμον τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην, σιωπῶ καὶ δὲν θὰ εἰπῶ οὔτε μίαν λέξιν, οὔτε θὰ παρουσιάσω καμμίαν ἀπόδειξιν δι' αὐτά, οὔτε ἂν ἐλευθέρωσα μερικοὺς ποὺ ἦταν σκλάβοι τῶν ἐχθρῶν μας, οὔτε ἂν μαζί με ἄλλους ἐπροίκισα μερικῶν (ἀπόρων Ἀθηναίων) τὰς θυγατέρας, οὔτε ἀπὸ τὰς ἄλλας ὁμοίας τοιαύτας πράξεις μου θὰ ἀναφέρω καμμίαν.

269. Καὶ τοῦτο διότι περὶ τοῦ ζητήματος αὐτοῦ ἔχω τὴν ἐξῆς γνώμην. Νομίζω δηλαδὴ πὼς ὁ μὲν εὐεργετηθεὶς πρέπει νὰ μὴ ξεχνᾷ ποτὲ τὰς εὐεργεσίας, ἐνῶ ὁ εὐεργετήσας πρέπει ἀμέσως νὰ τὰς λησμονῇ, εἴαν βεβαίως ὁ μὲν εὐεργετηθεὶς θέλῃ νὰ κάμνῃ ἔργον χρηστοῦ ἀνθρώπου, ὁ δὲ εὐεργετήσας νὰ μὴ κάμνῃ ἔργον μικροψύχου. Τὸ νὰ ὑπενθυμίζῃ δὲ κανεὶς καὶ νὰ λέγῃ (πρὸς τὸν ἄλλον) τὰς εὐεργεσίας ποὺ τοῦ ἔκαμε, φαίνεται σχεδὸν σὰν νὰ ὑβρίζῃ (τὸν εὐεργετηθέντα). Ποτὲ ὅμως ἐγὼ δὲν θὰ κάμω ἓνα τέτοιο πρᾶγμα. Οὔτε θὰ φθάσω ἕως ἐκεῖ, ἀλλ' οἴανδῆποτε γνώμην ἔχετε περὶ ἐμοῦ διὰ τὰ ζητήματα αὐτά, ἐμένα μου ἀρκεῖ ἡ γνώμη σας αὐτή.

270. Θέλω δὲ τώρα ποὺ ἀπηλλάγην ἀπὸ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ σᾶς ἐκθέσω τὰ τοῦ ἰδιωτικοῦ μου βίου νὰ σᾶς εἰπῶ ὀλίγα τινὰ ἀκόμη περὶ τῆς δημοσίας μου δράσεως. Ἐάν μὲν, κύριε Αἰσχίνη, ἔχῃς νὰ ἀναφέρῃς ἓναν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ζοῦν κάτω ἀπὸ τοῦτον ἡλίου, ποὺ νὰ μὴν ὑπέστη βλάβην πρωτύτερα μὲν ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Φιλίππου καὶ τώρα ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀνθρώπον Ἕλληνα ἢ καὶ βάρβαρον, ἔστω, τότε σὲ συγχωρῶ νὰ λέγῃς πὼς ἡ ἰδική μου τύχη ἢ ἕπως θέλῃς νὰ τὴν ὀνομάζῃς : δυστυχία, ἐγένεν ἡ αἰτία ὄλων τῶν συμφορῶν ποὺ βρῆκαν (τὴν πολιτείαν μας). 271. Ἐάν δὲ καὶ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ποτὲ ὡς τὰ τώρα δὲν με εἶδαν, οὔτε ἔχουν ἀκούσει τὴν φωνήν μου, πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς πολλὰ καὶ μάλιστα φοβερὰ ἔχουν πάθει, ὄχι μόνον ὡς ἄτομα ἀλλὰ καὶ ὡς ὀλόκληροι πόλεις καὶ λαοί, πόσον δικαιότερον, καὶ ἀληθέστερον, καθὼς φαίνεται, εἶναι νὰ ἐκλαμβάνῃ κανεὶς ὡς αἰτίαν ὄλων

τινα πραγμάτων χαλεπήν καὶ οὐχ οἶαν ἔδει τούτων αἰτίαν
 ἡγεῖσθαι. 272. Σὺ τοίνυν ταῦτ' ἀφεις ἐμὲ τὸν παρὰ τουτοισὶ
 πεπολιτευμένον αἰτιᾶ, καὶ ταῦτ' εἰδὼς ὅτι, καὶ εἰ μὴ τὸ
 317 ὅλον μέρος γ' ἐπιβάλλει τῆς βλασφημίας ἅπασι, καὶ μάλιστα
 σοί. Εἰ μὲν γὰρ ἐγὼ κατ' ἐμαυτὸν αὐτοκράτωρ ὢν περὶ
 τῶν πραγμάτων ἐβουλευόμην, ἦν ἂν τοῖς ἄλλοις ῥήτορσιν
 ὑμῖν ἐμὲ αἰτιᾶσθαι· 273. εἰ δὲ παρῆτε μὲν ἐν ταῖς ἐκκλη-
 σίαις ἀπάσαις, ἀεὶ δ' ἐν κοινῷ τὸ συμφέρον ἢ πόλις προὔ-
 τίθει σκοπεῖν, πᾶσι δὲ ταῦτ' ἐδόκει τότε ἄριστ' εἶναι, καὶ
 μάλιστα σοὶ (οὐ γὰρ ἐπ' εὐνοίᾳ γ' ἐμοὶ παρεχώρεις ἐλπί-
 δων καὶ ζήλου καὶ τιμῶν, ἀ πάντα προσῆν τοῖς τότε πρατ-
 τομένοις ὑπ' ἐμοῦ, ἀλλὰ τῆς ἀληθείας ἠτιώμενος δηλονότι
 καὶ τῷ μηδὲν ἔχειν εἰπεῖν βέλτιον), πῶς οὐκ ἀδικεῖς καὶ
 δεινὰ ποιεῖς τούτοις νῦν ἐγκαλῶν ὧν τότε οὐκ εἶχες λέγειν
 βελτίω ; 274. Παρὰ μὲν τοίνυν τοῖς ἄλλοις ἔγωγ' ὀροῶ πᾶ-
 σιν ἀνθρώποις διωρισμένα καὶ τεταγμένα πως τὰ τοιαῦτα.
 Ἄδικεῖ τις ἐκῶν, ὀργὴν καὶ τιμωρίαν κατὰ τούτου. Ἐξή-
 μαρτέ τις ἄκων, συγγνώμην ἀντὶ τῆς τιμωρίας τούτω. Οὐτ'
 ἀδικῶν τις οὐτ' ἐξαμαρτάνων, εἰς τὰ πᾶσι δοκοῦντα συμ-
 φέρειν ἑαυτὸν δοὺς οὐ κατώρθωσε μεθ' ἀπάντων ; Οὐκ
 ὄνειδίζειν οὐδὲ λοιδορεῖσθαι τῷ τοιούτῳ δίκαιον, ἀλλὰ συν-
 ἀχθεσθαι. 275. Φανήσεται ταῦτα πάντα οὕτως οὐ μόνον ἐν
 τοῖς νομίμοις, ἀλλὰ καὶ ἡ φύσις αὐτὴ τοῖς ἀγράφοις νόμοις
 καὶ τοῖς ἀνθρωπίνοις ἔθεσι διώρικεν. Αἰσχίνης τοίνυν το-
 σοῦτον ὑπερβέβληκεν ἅπαντας ἀνθρώπους ὡμότητι καὶ συ-

αὐτῶν τῶν κακῶν, τὴν κοινὴν ὅλων τῶν ἀνθρώπων τύχην καὶ κάποιαν ἀκράτητον καὶ δύσκολην πορείαν τῶν πραγμάτων, ποὺ δὲν ἔπρεπε νὰ γίνῃ. 272. Σὺ λοιπὸν ἀφήσας αὐτά, κατηγορεῖς ἐμένα ποὺ ἐπολιτεύθηκα σύμφωνα μὲ τὴν γνώμην αὐτῶν ἐδῶ (τῶν Ἀθηναίων), ἂν καὶ γνωρίζεις πῶς ἂν ὄχι ὅλαι αἱ κακολογίαι σου ἀλλὰ μέρος βεβαίως ἐξ αὐτῶν ἀναλογεῖ εἰς ὅλους τοὺς πολιτικούς καὶ πρὸ πάντων εἰς ἐσένα. Διότι ἐὰν μὲν ἐγὼ ἦμουν ὁ μόνος κυβερνήτης μὲ ἀπόλυτον ἐξουσίαν καὶ ἐλάμβανον κατ' ἰδίαν βούλησιν ἀποφάσεις περὶ τῶν ὑποθέσεων τῆς Πολιτείας, θὰ ἦτο ἐπιτετραμμένον εἰς ἐσᾶς τοὺς ἄλλους πολιτικούς ἀρχηγούς (ρήτορας) νὰ μὲ κατηγορήτε. 273. Ἐὰν δὲ ὅλοι ἐσεῖς παρευρίσκεσθε μὲν εἰς ὅλας τὰς λαϊκὰς συνελεύσεις, πάντοτε δὲ ἡ πόλις ἐπρότεινε εἰς ὅλους σας γενικῶς νὰ συζητήτε ὅτι εἶναι συμφέρον, καὶ εἰς ὅλους σας τότε (τὰ ψηφίσματά μου) ἐφαίνοντο ὅτι εἶναι ἄριστα, καὶ πρὸ πάντων εἰς ἐσένα (διότι ὄχι βέβαια ἀπὸ συμπάθειαν πρὸς ἐμέ μου παραχωροῦσε τότε καὶ ἀγαθὰς) ἐλπίδας (μὲ τὴν ἀπέναντί μου διαγωγὴν σου) καὶ ἐπαίνους καὶ τιμὰς, διότι ὅλα αὐτὰ ἐταίριαζαν εἰς τὰς τότε πράξεις μου, ἀλλὰ διότι ἐνικᾶσο ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν καὶ διότι δὲν εἶχες νὰ προτείνῃς τίποτε τὸ καλύτερον), πῶς λοιπὸν δὲν κάμνεις ἄδικα πράγματα καὶ φοβερὰ, μὲ τὸ νὰ κατηγορῆς τώρα αὐτά, ἀπὸ τὰ ὅποια τότε δὲν εἶχες τίποτε τὸ καλύτερον νὰ προτείνῃς ; 274. Δι' ὅλους λοιπὸν τοὺς ἀνθρώπους βλέπω ἐγὼ τουλάχιστον πῶς εἶναι κανονισμένα καὶ ὠρισμένα κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον τὰ ζητήματα ταῦτα. Ἐὰν μὲν κανεῖς θεληματικῶς ἀδικῆ, τότε καταφορὰ καὶ τιμωρία τὸν περιμένει. Ἄν δὲ ἔσφαλλε χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ, τότε ἀντὶ τῆς τιμωρίας τοῦ δίδεται συγχώρησις. Δὲν διαπράττει δὲ κανεῖς ἀδίκημα, οὔτε σφάλλει, ὅταν ἀφιερῶντων τὸν ἑαυτὸν του διὰ νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὸ παρὰ πάντων νομιζόμενον ὡς συμφέρον τῆς πόλεως, ἀποτύχη μαζί μὲ ὅλους τοὺς πολίτας εἰς τὴν προσπάθειάν του αὐτήν. Συνεπῶς δὲν εἶναι δίκαιον νὰ περιπαίξῃ κανεῖς αὐτόν, ἀλλὰ δίκαιον εἶναι νὰ στενοχωρῆται κανεῖς μαζί μὲ αὐτόν. 275. Ἐὰν λοιπὸν κανεῖς ὀρθῶς ἐξετάζῃ ὅλα αὐτά, θὰ φανοῦν εἰς αὐτόν ὅτι ταῦτα ἔτσι εἶναι κανονισμένα ὄχι μόνον εἰς τὴν (γραπτὴν) νομοθεσίαν, ἀλλὰ καὶ ὅτι ἀπ' αὐτὴν τὴν φύσιν ἔχουν προσδιορισθῆ ἔτσι καὶ εἰς τοὺς ἀγράφους νόμους καὶ εἰς τὰς συνηθείας τῶν ἀνθρώπων. Ὁ Αἰσχίνης ὁμως ἔχει ξεπεράσει τόσον πολὺ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους εἰς σκληρότητα καὶ εἰς συκοφαντικὴν μανίαν,

κοφαντία ὥστε καὶ ὦν αὐτὸς ὡς ἀτυχημάτων ἐμέμνητο, καὶ ταῦτ' ἐμοῦ κατηγορεῖ.

276. Καὶ πρὸς τοῖς ἄλλοις, ὥσπερ αὐτὸς ἀπλῶς καὶ μετ' εὐνοίας πάντας εἰρηκῶς τοὺς λόγους, φυλάττειν ἐμὲ
 B18 καὶ τηρεῖν ἐκέλευεν, ὅπως μὴ παρακρούσομαι μηδ' ἔξαπα-
 τήσω, δεινὸν καὶ γόητα καὶ σοφιστὴν καὶ τὰ τοιαῦτ' ὀνο-
 μάζων, ὡς ἐὰν πρότερός τις εἶπη τὰ προσόνθ' ἐαυτῷ περὶ
 ἄλλου, καὶ δὴ ταῦθ' οὕτως ἔχοντα, καὶ οὐκέτι τοὺς ἀκού-
 οντας σκεφομένους τίς ποι' αὐτὸς ἐστὶν ὁ ταῦτα λέγων. Ἐγὼ
 δ' οἶδ' ὅτι γινώσκετε τοῦτον ἅπαντες καὶ πολὺ τούτῳ μάλ-
 λον ἢ ἐμοὶ νομίζετε ταῦτα προσεῖναι. 277. Κακεῖνο εὖ οἶδ'
 ὅτι τὴν ἐμὴν δεινότητα—ἔστω γάρ. Καίτοι ἔγωγ' ὁρῶ τῆς
 τῶν λεγόντων δυνάμεως τοὺς ἀκούοντας τὸ πλεῖστον κυ-
 ρίους· ὡς γὰρ ἂν ὑμεῖς ἀποδέξησθε καὶ πρὸς ἕκαστον
 ἔχητ' εὐνοίας, οὕτως ὁ λέγων ἔδοξε φρονεῖν. Εἰ δ' οὖν ἐστι
 καὶ παρ' ἐμοί τις ἐμπειρία τοιαύτη, ταύτην μὲν εὐρήσετε
 πάντες ἐν τοῖς κοινοῖς ἐξεταζομένην ὑπὲρ ὑμῶν ἀεὶ καὶ
 οὐδαμοῦ καθ' ὑμῶν οὐδ' ἰδίᾳ, τὴν δὲ τούτου τοῦναντίον
 οὐ μόνον τῷ λέγειν ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ καὶ εἴ τις ἐλύ-
 πησέ τι τοῦτον ἢ προσέκρουσέ που, κατὰ τούτων. Οὐ
 γὰρ αὐτῇ δικαίως, οὐδ' ἐφ' ἃ συμφέρει τῇ πόλει, χρῆ-
 ται. 278. Οὔτε γὰρ τὴν ὁργὴν οὔτε τὴν ἐχθρὰν οὔτ' ἄλλο
 οὐδὲν τῶν τοιούτων τὸν καλὸν καγαθὸν πολίτην δεῖ τοὺς
 ὑπὲρ τῶν κοινῶν εἰσεληλυθότας δικαστὰς ἀξιοῦν αὐ-
 τῷ βεβαιοῦν, οὐδ' ὑπὲρ τούτων εἰς ὑμᾶς εἰσιέναι, ἀλλὰ
 μάλιστα μὲν μὴ ἔχειν ταῦτ' ἐν τῇ φύσει, εἰ δ' ἄρ' ἀνάγ-

1. Ἐδῶ ὁ Δημοσθένης ἀφ' ἐνὸς μὲν ἔσκαπάζει τὸν Διοκλῆνην ὅτι ἀπὸ ταπεινὰ καὶ προσωπικὰ ἐλατήρια ἐσκηνοθέτησε τὴν ὄλην κα-
 τηγορίαν κατὰ τοῦ Κτησιφῶντος καὶ ἀφ' ἐτέρου ὑπομιμνήσκει εἰς τοὺς
 δικαστὰς ποῖον εἶναι τὸ καθήκον των.

ὥστε καὶ δι' ἐκεῖνα ποῦ αὐτὸς τὰ ἀνέφερεν ὡς ἀποτυχίας (τῆς πόλεως) γὰ κατηγορή ἐμένα καὶ δι' αὐτά.

276. Καὶ μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα, ὡσὰν ἔλα του τὰ λόγια γὰ εἰπώθησαν ἀφελῶς καὶ μὲ συμπάθειαν, σᾶς προέτρεπε γὰ φυλάγεσθε ἀπὸ μέγα καὶ γὰ προσέχετε, γὰ μὴ σᾶς παρασύρω, μηδὲ σᾶς ἐξαπατήσω, ὀνομάζοντάς με φοβερόν καὶ γόητα καὶ σοφιστὴν καὶ τὰ τοιαῦτα. Σὰν γὰ ἐπρόκειτο, ὁμιλῶν κανεῖς πρωτύτερα καὶ ἀποδίδων εἰς ἄλλον τὰς κακίας ποῦ αὐτὸς ἔχει, γὰ γίνουιν πιστευτοὶ οἱ χαρακτηρισμοὶ του, καὶ μάλιστα χωρὶς καθόλου οἱ ἀκροαταὶ του γὰ σκεφθοῦν ποῖος εἶναι τέλος πάντων αὐτὸς ὁ κύριος ποῦ τὰ λέγει αὐτά. 277. Ἐγὼ ὡστόσο ξεύρω πῶς ὅλοι σας γνωρίζετε τὸν κύριον αὐτὸν καὶ ὅτι νομίζετε πῶς (οἱ χαρακτηρισμοὶ ποῦ ἀράδιασε ἐναντίον μου) ταιριάζουιν πιὸ πολὺ εἰς αὐτὸν παρὰ εἰς ἐμέ. Καὶ τοῦτο καλῶς γνωρίζω, ὅτι τὴν ἰδικὴν μου ρητορικὴν δεινότητα—ἀλλ' ἄς εἶναι. Καὶ ὅμως ἐγὼ τοῦλάχιστον βλέπω πῶς οἱ ἀκροαταὶ (τῶν ρητόρων) κατὰ πλειοψηφίαν δὲν παρασύρονται ἀπὸ τὴν ρητορικὴν δύναμιν τῶν ὁμιλούντων· διότι τῶν ρητόρων ἡ ἱκανότης εἰς τὸ λέγειν κρίνεται ἀπὸ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον παραδέχεσθε ἐκεῖνα ποῦ λέγουιν καὶ ἀπὸ τὴν εὐνοίαν ποῦ δείχνετε εἰς τὸν καθένα ἀπ' αὐτούς. Ἐὰν λοιπὸν καὶ ἐγὼ ἔχω κάποιαν ρητορικὴν ἱκανότητα, θὰ εὔρετε ὅλοι σας ὅτι αὐτὴν πάντοτε τὴν ἐχρησιμοποίησα διὰ τὴν ἐξυπηρέτησίν σας καὶ οὐδέποτε ἐναντίον σας καὶ ὑπὲρ τῶν ἀτομικῶν μου συμφερόντων. Τοῦναντίον δὲ τὴν ρητορικὴν ἱκανότητα τοῦ κυρίου αὐτοῦ θὰ τὴν εὔρετε χρησιμοποιουμένην ὄχι μόνον εἰς τὸ γὰ συνηγορῆ ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν μας, ἀλλὰ καὶ ἐναντίον ἐκεῖνου ποῦ τυχὸν τὸν δυσηρέστησε κατὰ τι ἢ ἤλθε κάποτε εἰς ῥῆξιν μαζὶ του. Ποτὲ δὲ δὲν χρησιμοποιεῖ τὴν ρητορικὴν του δύναμιν κατὰ τρόπον νόμιμον καὶ ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τῆς πόλεως. 278. Ὁ καλὸς καὶ ἄριστος πολίτης δὲν πρέπει γὰ ἀξιῶνῃ ἀπὸ τοὺς δικαστάς, ὅταν εἰσέρχωνται εἰς τὸ δικαστήριον διὰ γὰ προστατεύσουιν τὸ δημόσιον συμφέρον, γὰ ἱκανοποιουῖν διὰ τῆς καταδίκης τοῦ ἀντιδίκου οὔτε τὴν ἰδικὴν του ὀργήν, οὔτε τὴν ἐχθραν του, οὔτε κανὲν ἄλλο ἀπὸ τὰ τοιαῦτα πάθη, οὔδὲ γὰ παρουσιάζεται ἐνώπιόν σας ὡς κατηγοροσ ἐνεκα τῶν παθῶν του αὐτῶν¹.

Πρὸ πάντων βεβαίως (καλὸν εἶναι) γὰ μὴν ἔχη κανεῖς ἀπὸ φυσικοῦ του τέτοια (ταπεινά) πάθη, ἐὰν ὅμως τὰ ἔχη ἐξ ἀνάγκης², τότε πρέπει γὰ προσπαθῆ γὰ

2. Τοῦ εἶναι ἔμφυτα δηλαδὴ.

κη, πράως καὶ μετρίως διακείμεν' ἔχειν. Ἐν τίσιν οὖν σφοδρὸν εἶναι τὸν πολιτευόμενον καὶ τὸν ῥήτορα δεῖ ; Ἐν οἷς τῶν ὄλων τι κινδυνεύεται τῇ πόλει, καὶ ἐν οἷς πρὸς τοὺς ἐναντίους ἐστὶ τῷ δήμῳ, ἐν τούτοις· ταῦτα γὰρ γενναίου καὶ ἀγαθοῦ πολίτου. Μηδενὸς δὲ ἀδικήματος πώποτε δημοσίου, 319 279, προσδήσω δὲ μηδ' ἰδίου, δίκην ἀξιόσαντα λαβεῖν παρ' ἐμοῦ μήθ' ὑπὲρ τῆς πόλεως μήθ' ὑπὲρ αὐτοῦ, στεφάνου καὶ ἐπαίνου κατηγορίαν ἤκειν συνεσκευασμένον, καὶ τοσούτους λόγους ἀνηλωκέσαι ἰδίας ἐχθρας καὶ φθόνου καὶ μικροψυχίας ἐστὶ σημεῖον, οὐδενὸς χρηστοῦ. Τὸ δὲ δὴ καὶ τοὺς πρὸς ἐμὲ αὐτὸν ἀγῶνας ἐάσαντα νῦν ἐπὶ τόνδ' ἤκειν καὶ πᾶσαν ἔχει κακίαν. 280. Καί μοι δοκεῖς ἐκ τούτων, Αἰσχίνη, λόγον ἐπίδειξίν τινα καὶ φωνασκίας βουλόμενος ποιήσασθαι τοῦτον προελέσθαι τὸν ἀγῶνα, οὐκ ἀδικήματος οὐδενὸς λαβεῖν τιμωρίαν. Ἔστι δ' οὐχ ὁ λόγος τοῦ ῥήτορος, Αἰσχίνη, τίμιον, οὐδ' ὁ τόνος τῆς φωνῆς, ἀλλὰ τὸ ταῦτά προαιρεῖσθαι τοῖς πολλοῖς καὶ τὸ τοὺς αὐτοὺς μισεῖν καὶ φιλεῖν οὕσπερ ἂν ἡ πατρίς. 281. Ὁ γὰρ οὕτως ἔχων τὴν ψυχὴν, οὕτως ἐπ' εὐνοίᾳ πάντ' ἐρεῖ· ὁ δ' ἀφ' ὧν ἡ πόλις προορᾶται τινα κίνδυνον ἑαυτῇ, τούτους θεραπεύων οὐκ ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὁρμεῖ τοῖς πολλοῖς, οὐκουν δὲ τῆς ἀσφαλείας τὴν αὐτὴν ἔχει προσδοκίαν. Ἄλλ' ὁρᾷς ; Ἐγώ· ταῦτά γὰρ συμφέρονθ' εἰλόμην τουτοισί, καὶ οὐδὲν ἐξαίρετον οὐδ' ἰδίον πεποίημαι. 282. Ἄρ' οὖν οὐδὲ σύ ; Καὶ πῶς ;

εἶναι μετριοπαθῆς καὶ πραῖος. Ἄλλὰ τότε (θὰ μ' ἐρωτήσῃ ἴσως κανεὶς) πότε ὁ ρήτωρ καὶ ὁ πολιτικὸς πρέπει νὰ εἶναι ἀδιάλλακτος; Πρέπει νὰ εἶναι ἀδιάλλακτος ὅταν ἔστω καὶ μία ἐξ ὄλων τῶν ὑποθέσεων τοῦ κράτους κινδυνεύῃ καὶ ὅταν ὁ λαὸς ἔχῃ νὰ κάμῃ μὲ τοὺς ἐντὸς τῆς πόλεως ἐχθρούς. Ναι, εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτὰς πρέπει νὰ εἶναι κανεὶς ὀρμητικὸς, διότι ἢ τέτοια ἀδιαλλαξία εἶναι καθῆκον παντὸς γενναίου καὶ καλοῦ πολίτου. 279. Μὰ ἐνῶ (ὁ Αἰσχίνης) δὲν ζητεῖ νὰ τιμωρηθῶ οὔτε δι' ἀδίκημα κατὰ τοῦ δημοσίου, οὔτε δι' ἀδίκημα κατὰ ιδιώτου, διότι ποτὲ μέχρι τοῦδε δὲν διέπραξα κανὲν ἀδίκημα οὔτε εἰς βᾶρος τῆς πόλεως, οὔτε εἰς βᾶρος κανενὸς ιδιώτου, ἦλθεν ἐδῶ, μαγειρεύσας τὴν κατηγορίαν τοῦ στεφάνου καὶ τοῦ ἐπαίνου (ποὺ ἀναφέρονται εἰς τὸ ψήφισμα τοῦ Κτησιφῶντος) καὶ ἐξώδευσε τώρα δὲ πολλὰ λόγια ἀπὸ προσωπικὴν μόνον ἐχθραν. Αὐτὸ ὅμως (ποὺ κάμνει) εἶναι ἐνδειξίς φθονεροῦ καὶ μικροπρεποῦς ἀνθρώπου καὶ ὄχι ἀνθρώπου ἔχοντος χρηστὰ ἦθη. Ἐπίσης δὲ καὶ τὸ νὰ μὴ κατηγορήσῃ ἐμένα ἀπ' εὐθείας εἰς τὸν σημερινὸν δικαστικὸν ἀγῶνα, ἀλλὰ νὰ ἔλθῃ τώρα νὰ κατηγορῇ αὐτὸν ἐδῶ τὸν Κτησιφῶντα (ὄχι μόνον δὲν εἶναι τοῦτο σημεῖον χρηστοῦ ἀνθρώπου) ἀλλὰ καὶ μετέχει πάσης κακίας. 280. Ἐξ ὄλων αὐτῶν, κύριε Αἰσχίνη, μοῦ φαίνεσαι ὅτι ἐδιάλεξες τοῦτον τὸν δικαστικὸν ἀγῶνα, διότι θέλεις νὰ κάμνης κάποιαν ἐπίδειξιν ρητορικῆς καὶ φωνασκίας καὶ ὄχι διὰ νὰ ἐπιτύχῃς τὴν τιμωρίαν κανενὸς ἀδικήματος. Δὲν τιμοῦν ὅμως τὸν ρήτορα, κύριε Αἰσχίνη, οὔτε τὰ (ὠραῖα) λόγια ποὺ λέγει οὔτε ὁ τόνος τῆς φωνῆς του, ἀλλὰ τὸ νὰ ἀγαπᾷ τὰ ἴδια πράγματα ποὺ ἀγαπᾷ καὶ ὁ λαὸς καὶ τὸ νὰ μισῇ καὶ νὰ ἔχῃ φίλους τοὺς ἰδίους ποὺ μισεῖ καὶ ἀγαπᾷ ἢ πατρίς, αὐτὰ τιμοῦν τὸν ρήτορα. 281. Ὅποιος λοιπὸν ἔχει τέτοιαις διαθέσεις, αὐτὸς πάντα θὰ ὀμιλῇ ἀπολαμβάνων τὴν εὐνοίαν τοῦ λαοῦ. Ὅποιος δὲ ὑπηρετεῖ ἐκεῖνους ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἢ πατρίς προβλέπει κάποιον κίνδυνον διὰ τὸν ἑαυτὸν τῆς, αὐτὸς δὲν ταυτίζει τὰ συμφέροντά του μὲ τὰ συμφέροντα τῶν πολλῶν, γι' αὐτὸ καὶ δὲν περιμένει καθόλου τὴν ἀσφάλειάν του ἀπ' ἐκεῖ ποὺ τὴν περιμένουν οἱ πολλοί. Ἄλλὰ βλέπεις ἀπὸ ποῦ περιμένω ἐγὼ τὴν ἀσφάλειάν μου; Τὴν περιμένω ἀπ' ἐκεῖ ποὺ τὴν περιμένει ὁ λαός, καὶ τοῦτο διότι ἐπροτίμησα νὰ ταυτίσω τὰ συμφέροντά μου μὲ τὰ συμφέροντα τούτων ἐδῶ, καὶ τίποτε ξεχωριστὸν ποὺ νὰ ἀντιτίθεται πρὸς τὰ συμφέροντα τοῦ λαοῦ οὔτε πρὸς ἀτομικόν μου ὄφελος ἐπραξα. 282. Ἄλλ' ἄραγε οὔτε σὺ δὲν ἐπραξες (τίποτα

ξεχωριστὸν καὶ πρὸς ὄφθαλμος τοῦ ἑαυτοῦ σου); Καὶ κατὰ ποῖον τρόπον; Ἐσὺ ὁ ἑποῖτος ἀμέσως μετὰ τὴν μάχην (τῆς Χαιρωνείας) ἐπήγες ὡς ἀπεσταλμένος τῆς πόλεως πρὸς τὸν Φίλιππον ποὺ ἦτο ὁ αἷτιος ὄλων τῶν κατ' ἐκείνους τοὺς καιροὺς συμφορῶν τῆς πατρίδος μας, καὶ μάλιστα, ὅπως ὅλος ὁ κόσμος τὸ ξαίρει, καθ' ὅλον τὸ κατὰ τὸ πρὸ τῆς μάχης ταύτης διάστημα, ἤρνεῖσο νὰ παράσχῃς τὴν ὑπηρεσίαν αὐτὴν (δηλαδὴ νὰ μεσιτεύσῃς εἰς τὸν Φίλιππον πρὸς συνδιαλλαγὴν). Ἄλλ' ἐπίσης ποιὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἐξαπατᾷ τὴν πόλιν; Δὲν τὴν ἐξαπατᾷ ἐκεῖνος ποὺ δὲν λέγει τὰ ὅσα σκέπτεται; Ποιὸν δὲ ὁ κῆρυξ καταρᾶται δικαίως; Δὲν καταρᾶται τὸν τέτοιον ἄνθρωπον; Ὑπάρχει δὲ ἄλλο μεγαλύτερον ἀδίκημα διὰ τὸ ἑποῖτον θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ κατηγορήσῃ τὸν πολιτικὸν ἄνδρα ἀπὸ τὸ ἀδίκημα νὰ μὴ λέγῃ τὰ ἴδια μὲ ἐκεῖνα ποὺ σκέπτεται; Σὺ λοιπὸν ἀπεδείχθης πῶς τέτοιος εἶσαι. 283. Ὑστερα ἀπ' αὐτὰ (δὲν ἐντρέπεσαι) καὶ τολμᾷς νὰ ὁμιλῇς καὶ νὰ βλέπῃς τούτους ἐδῶ κατὰ πρόσωπον; Ἴί, σοῦ περνάει ἡ ἰδέα πῶς τάχα αὐτοὶ ἐδῶ δὲν σε ξέρουν ποιὸς εἶσαι; Ἡ νομίζεις πῶς τόσοσ ὕπνος καὶ ξεχασιά τοὺς ἐκυρίευσεν ὄλους ὥστε νὰ μὴ μπορούν κατὰ τὴν γνώμην σου νὰ ἐνθυμοῦνται τοὺς λόγους ποὺ ἔβγαλες κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου, καταρώμενος καὶ ὀρκιζόμενος ὅτι τίποτε τὸ κοινὸν δὲν ὑπάρχει μεταξὺ σοῦ καὶ τοῦ Φιλίππου, ἀλλ' ὅτι ἐγὼ σοῦ ἀπευθύνω ἕνεκα τῆς πρὸς ἐσὲ ἐχθρας μου τὴν κατηγορίαν καὶ ὄχι διότι αὕτη εἶναι ἀληθής. 284. Μόλις ὅμως ἐγνώσθη (ἐδῶ) τὸ ἀποτέλεσμα τῆς μάχης (τῆς Χαιρωνείας) ὅλα ὅσα ἔλεγες κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου τὰ ξέχασες καὶ ἀμέσως ἐβεβαίωνες καὶ ἐπροσποιεῖσο ὅτι ἔχεις μὲ τὸν Φίλιππον καὶ φιλίαν καὶ γνωριμίαν ἐκ φιλοξενίας, σκεπάζων μὲ τὰ ὀνόματα αὐτὰ τὴν ἐκμίσθωσίν σου εἰς αὐτόν· διότι ἀπὸ ποίαν ἄλλην ἴσην καὶ δικαίαν αἰτίαν μὲ τὸν Αἰσχίνην τὸν γιόν τῆς Γλαυκοθέας τῆς τυμπανιστρίας ὁ Φίλιππος ἦτο συνδεδεμένος ἐκ φιλοξενίας, ἢ φίλος ἢ γνώριμος; Ἐγὼ τοῦλάχιστον δὲν βλέπω νὰ ὑπάρχῃ καμμία ἄλλη αἰτία, παρὰ αὐτὴ, ὅτι ἔγινες ἀργυρώνητον ὄργανόν του, πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ βλάψῃς τὰ συμφέροντα τούτων ἐδῶ (τῶν Ἀθηναίων). Ἄλλ' ὅμως ἐνῶ ἀπεκαλύφθης προδότης καὶ ὅτι ἔγινες κατήγορος τοῦ ἑαυτοῦ σου, διὰ τὰ (ἀτυχῆ) συμβάντα, ὕστερα χλευάζεις καὶ ὕβρίζεις ἐμένα διὰ τὰ ὅσα συνέβησαν, ἐνῶ δι' αὐτὰ ὄλους τοὺς ἄλλους θὰ ἤμπορούσες νὰ εὔρησ ὅτι φταῖνε παρὰ ἐμένα.